

Lunds universitet

Avd. för litteraturvetenskap, SOL-centrum

Handledare: Eva Haettner Aurelius

2015-06-04

Johan Theselius

LIVK10

Förlustens tomrum

En närläsning av dikt "A", "M" och "Ö"

i Ida Börjels diktverk *MA*

Innehållsförteckning

1 Inledning	2
1.1 Syfte och frågeställning	2
1.2 Teori och metod	2
1.3 Avgränsningar	3
2 Den fysiska förlusten	4
2.1 Jordens förlust	4
2.2 Moderns förlust	5
2.3 Barnets förlust	10
3 Den psykiska förlusten	13
3.1 Det villkorade tomrummet	13
3.2 Ordandet och ordnandet av döden till ro	15
3.3 Det som hände, det hände och hände	19
5 Avslutande diskussion	23
Käll- och litteraturförteckning	25
Appendix	29

1 Inledning

I Ida Börjels diktverk *MA* (2014) är förlusten den övergripande tematiken. Diktverket verkar sträva efter att benämna alla de människoöden, som drabbats av krig och naturkatastrofer. Samtidigt beskriver verket en djupt personlig tragedi. Dikterna har titel efter bokstäverna i alfabetet; den första heter "A", den andra "B" och så vidare. Konceptet liknar det Inger Christensen använt då hon skrev *Alfabet* (1981). Bokens utformning är stramt grafisk; titelns svarta bokstäver mot en vit bakgrund, sidorna är svartkantade. Inuti är större delen av dikterna placerade i högermarginalen, medan vänstersidorna står tomma.

Dikterna i *MA* frammanar ett nära meditativt tillstånd. På samma gång slår textens ursinniga förtvivlan som en våg över läsaren, vilken väcks av en vädjan om medkänsla.

1.1 Syfte och frågeställning

I denna uppsats avser jag redogöra för hur förlusten framställs i dikterna "A", "M" och "Ö" i Ida Börjels diktverk *MA*. Genom att analysera dikternas innehåll och form vill jag lyfta fram hur dikternas övergripande tematik tar litterär form. För att närma mig en förståelse för hur förlusten gestaltas ämnar jag undersöka de språkliga och motiviska delarna i texterna för att därigenom påvisa hur de verkar unisont i framställningen av förlustens tematik.

Frågeställningarna blir således följande:

- Genom vilka motiv framställs förlusten?
- Hur speglas innehållet i de formella grepp dikterna besitter?

1.2 Teori och metod

Genom att tillämpa nykritikens närläsningssmetod vill jag analysera samspelet mellan form och innehåll i dikt "A", "M" och "Ö". Nykritiken, som uppstod i samklang med modernismen, bröt av mot traditionell litteraturkritik som underströk författarens betydelse i litterära verk, för att istället beskriva texten som autonom. Fokus läggs alltså på textens särart, utan att ta hänsyn till författarens biografi eller avsikt, eller till den samhälleliga struktur texten är en del av.¹

¹ Per Erik Ljung, "Nykritik", i *Modern litteraturteori – Från rysk formalism till dekonstruktion, del 1*, red. Claes Entzenberg och Cecilia Hansson, Lund 2009, Studentlitteratur, s. 92 f.

En av nykritikens mest framträdande gestalter, I A Richards, ser på dikt som en förening av motsättningar, vilka formar en harmonisk enhet.² Kollegan Cleanth Brooks går i liknande spår, då han ser på dikten som en av heterogena beståndsdelar sammanfogad, enhetlig struktur. Han utvecklar resonemanget genom att tillägga att diktens motsättningar bland annat är konstruerade av ironier, paradoxer och mångtydigheter.³ För att ringa in verkets struktur bör nykritikern, enligt Brooks, hitta en *central referenspunkt*; en punkt som knyter samman verket till en helhet.⁴

Tätt sammankopplat med nykritiken är *närläsningen*, som är en metod för att komma åt textens helhet. Läsningen görs genom att studera textens alla delar; formella, såväl som innehållsliga för att sammanfoga dessa till en övergripande förståelse av texten.⁵

1.3 Avgränsningar

Eftersom jag inte har utrymme att göra en närläsning av hela *MA*, har jag valt att fokusera på tre dikter som jag anser vara representativa för den tematik jag ämnar undersöka. En av nykritikens grundtankar är att varje del i ett verk är oundgänglig för det som framställs.⁶ Det är således inte möjligt att bortse från någon del av texten utan att därmed förändra helhetens mening. Utifrån detta kan det anses att jag, då jag endast fokusera på delar av diktverket, bryter mot denna grundidé. Jag anser dock att varje del i *MA* är ett enskilt verk och förhåller mig således till "A", "M" och "Ö" som fristående enheter, vilka dock för ett samtal sinsemellan.

Då jag anser att *MA* är ett allvarsamt verk fritt från ironier, kommer jag inte att försöka påvisa några sådana tendenser i dikterna. Jag kommer istället främst inrikta mig på de mångtydigheter texterna rymmer, samt beakta de paradoxer som i viss mån innefattas dikterna.

² I A Richards, "Inbillningen", ur *Principles of Literary Criticism*, (1924), i *Modern litteraturteori – Från rysk formalism till dekonstruktion, del 1*, red. Claes Entzenberg och Cecilia Hansson, Lund 2009, Studentlitteratur, s. 106.

³ Cleanth Brooks, "Den förvanskande parafrazen", ur *The Well Wrought Urn*, (1947), i *Modern litteraturteori – Från rysk formalism till dekonstruktion, del 1*, red. Claes Entzenberg och Cecilia Hansson, Lund 2009, Studentlitteratur, s.164.

⁴ Cleanth Brooks, "Den formalistiska kritikern", (1951), i *Modern litteraturteori – Från rysk formalism till dekonstruktion, del 1*, red. Claes Entzenberg och Cecilia Hansson, Lund 2009, Studentlitteratur, s. 152.

⁵ Paul Tenngart, *Litteraturteori*, 2:a upplagan Malmö 2010, Gleerups Utbildning AB, s. 22.

⁶ Ljung, s. 94.

2 Den fysiska förlusten

2.1 Jordens förlust

Den första dikten i MA, dikt "A" är skriven i imperfekt fram till sista strofens sista vers. I och med den sista versen i dikten, träder även diktjaget, som dittills varit osynligt, fram med orden "jag vänder mig om".⁷

Inledningsvis frammanar dikt "A" en bild av rymden, med jordklotet som händelsernas mittpunkt. Den första strofen beskriver hur urkontinenten "Pangaea" delas i "Gondwana" och "Laurasien".⁸ Händelseförloppet är hämtat ur kontinentalförskjutningsteorin och beräknas ha ägt rum för omkring 180 miljoner år sedan.⁹ På det första ordet, "Jorden", följer semikolon och därefter "moderjorden". Semikolonet binder ihop orden och visar på en explicit förbindelse mellan dem.¹⁰ "[M]oderjorden" blir på så sätt ett klarläggande av "Jorden", vilket samtidigt personifierar den genom att bestämma den med epitetet "moder". Strofen avslutas med ordet "*Laurasien*", vilket, som tidigare nämnts, är benämningen på ena halvan av de två kontinenter Pangaea delades i. Laurasien bestod av vad som idag är Nordamerika, Asien, Grönland och Europa.¹¹ Genom att "*Laurasien*" föregås av ett utdraget blanksteg och är kursiverat, särskiljs det från övriga texten. Detta skulle kunna indikera att ordet rymmer en extra viktig funktion.

Jorden fortsätter att vara i fokus i de inledande fyra verserna i andra strofen.¹² Första versen upprepar den sista från föregående strof, "ur Pangaea Laurasien". Här är "Laurasien" dock inte kursiverat och föregås endast av ett enkelt blanksteg. Ordet har följaktligen inte samma inverkan som i föregående strof.

Nästa vers lyder: "Ma det hela bröts i delar".¹³ "Ma", som också är bokens titel, har en rad olika betydelser. Bland annat är det namnet på en krigs-, jord- och modergudinna i

⁷ Ida Börjel, "A", i *MA*, Stockholm 2014, Albert Bonniers Förlag, strof 4. Stroferna i *MA* är placerade en per sida. Då diktverket ej är paginerat kommer jag fortsättningsvis hänvisa till den dikt och strof jag behandlar.

⁸ Börjel, "A", strof 1.

⁹ Börje Dahrén, "Pangea", i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/pangea> 2014-12-16. Tidigare påvisat i min B-uppsats.

¹⁰ Lars Elleström, *Lyrkanalys – en introduktion*, Lund 2006, Studentlitteratur, s. 27.

¹¹ Börje Dahrén, "Laurasien", i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/laurasien> 2014-12-16. Tidigare påvisat i min B-uppsats.

¹² Börjel, strof 2.

¹³ Ibid.

det forna Anatolien, vilket är en betydelse som passar väl in i vad dikten hittills beskrivit.¹⁴ Ma är således moderjorden - det hela, som bröts i delarna Gondwana och Laurasion. De nästföljande två verserna upprepar detta: ”Pangaea fanns / och Gondwana bröts ur Pangaea”.

I strofens nionde vers personifieras jorden återigen.”[J]ordens” har kursiverats, vilket också följande två verser har: ”*ensamhet, tomhet, jordens / övergivna ensamma vanvett*”.¹⁵ Planeten ikläs mänskliga egenskaper, en antropomorfisering som kan anspela på Ma – jordgudinnan, och på föregående strofs ”moderjorden”. Satsen kan också ses som en förskjutning av mänskliga karaktärsdrag, vilka istället har attribuerats jordklotet. Egenskaperna ensamhet, tomhet och vanvett tillhör därmed mänskligheten. Liksom kursiveringen i slutet på första strofen, lägger kursiveringen här en större tyngd i orden.

Den sista versen i strofen lyder: ”tiden, människoeran *antropocen*”.¹⁶ Ordet antropocen är benämningen på den epok, som uppstått sedan människan börjat inverka på naturen globalt.¹⁷ Det skulle följaktligen gå att sätta likhetstecken mellan ”människoeran” och ”*antropocen*”, eller kanske snarare beskriva den så. Helt orimligt är inte heller att göra en koppling mellan ”tiden” och ”antropocen”, då vår uppfattning om tid påverkar hela vår världsbild. Vår uppfattning om tid påverkar alltså vår uppfattning om naturen globalt.

Moderjorden kan vara identisk med diktjaget, då diktjaget i femte strofen av dikt ”M” blir ”vaggat av solen”.¹⁸ Jordens omloppsbanan kring solen liknas således vid vaggandet av ett barn och eftersom det är diktjaget som blir vaggat kan detta leda till en sammanläsning av moderjorden och diktjaget. På så vis har diktjagets ego expanderats ut i rymden och fått astronomiska proportioner. Då diktjaget och moderjorden kan läsas som synonyma verkar sönderdelandet av jorden och kontinentalförskjutningen som en bild för ett fysiskt och/eller psykiskt sönderfall hos diktjaget. Den avslutande versen i dikt ”A” kan därmed tolkas som jordens rotation kring sin egen axel: ”jag vänder mig om”.¹⁹ Följaktligen reflekteras spegelbilden åt båda håll; det som händer diktjaget, händer jorden och tvärtom.

2.2 Moderns förlust

¹⁴ Paavo Roos, ”Ma”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/ma> 2014-12-17. Tidigare påvisat i min B-uppsats.

¹⁵ Börjel, strof 2.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Joanna Rose, ”Möt Paul Crutzen – Hela livet i hetluften”, i *Forskning & framsteg*. Publicerad 2009-04-01. Hämtat från: <http://fof.se/tidning/2009/3/mot-paul-crutzen-hela-livet-i-hetluften> 2014-12-20. Tidigare påvisat i min B-uppsats.

¹⁸ Börjel, ”M”, strof 5.

¹⁹ Börjel, ”A”, strof 4.

Då jorden har bestämts med epitet "moder", gör detta även diktjaget till en förälder. Kontinentalförskjutningen i dikt "A" kan därmed verka som en bild för graviditeten, alternativt förlossningens sargande krafter. Ordet antropocen kan således tolkas som en bild för havandeskapet, vilket påverkar hela kroppen. "[U]r Pangaea Laurasien" kan följaktligen översättas till "ur modern barnet". Detta styrks av att det i diktens fjärde strof står: "Ma i gjutformen matrisen / i moderdjuret moderträdet".²⁰ Ordet "matrisen" är synonymt med gjutform, samtidigt som det i sin ursprungliga innebörd betyder moderliv, vilket således pekar på att diktjaget är havande.²¹ Upprepningen av modermotivets understryker moderns betydelse i sammanhanget. "[M]oderdjuret" och "moderträdet" fortsätter även antropomorfiseringen av naturen på samma vis som personifierandet av jorden, vilket suddar ut gränserna mellan djur, natur och människa. Nästa vers lyder: "fjärilarna fanns, det tunga vattnet". Fjärilarna kan anspela på den idiomatiska metaforen "att ha fjärilar i magen", det vill säga att känna sig nervös eller förväntansfull, vilket går hand i hand med graviditeten. Fjärilarna skulle också kunna anspela på fosterrörelser, vilka ofta beskrivs som fladdrande och "det tunga vattnet" blir därmed synonymt med fostervatten. Att vattnet beskrivs som tungt, blir en stark kontrast till fjärilarnas lätta vingslag.

De tre första stroforna i dikt "M" är skrivna i presens och händelserna läses därmed som om de sker nu.²² Till skillnad från dikt "A" och "Ö" är texten i dikt "M" placerad på vänstersidorna, medan högersidorna lämnats blanka. I och med den fjärde strofens fjärde vers faller berättandet in i imperfekt: "vid gränsen steg i mitt / slungade mig / slog söndrade mitt inuti mig".²³ Dessa tre verser kan beskriva förlossningens våldsamma kraft. Brutaliteten förstärks i de kommande tre verserna: "och jag ropade / efter systrarna där / slakten hade varit". Systrarna skulle kunna representera sjuksystrar eller barnmorskor, vilket stärker tolkningen att det är en förlossning som framställs. Beskrivningen av förlossningen som en "slakt", kan vara en bild för ett kirurgiskt ingrepp: kejsarsnittet. Ordet "slakt" antyder att något fruktansvärt har skett, vilket även impliceras i nästa vers: "där mörkret hade varit". Bristen på ljus kan läsas som en symbol för död eller sorg, vilket skulle kunna leda till slutsatsen att barnet dör i samband med förlossningen. Då förlossningen framställs som en "slakt" inbegrips dessutom att någon har avlidit. Att det nyfödda barnet dör i anknytning till födelsen får stöd även i dikt "A", då fjärilen i japansk folketro är reinkarnationen av en död

²⁰ Ibid.

²¹ Ulf Ståhlberg och Stig J. Hedén, "matris", i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: [http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/matris-\(2\)](http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/matris-(2)) 2014-12-26. Tidigare påvisat i min B-uppsats.

²² Börjel, "M", strof 1 – 4.

²³ Börjel, "M", strof 4.

anhörig.²⁴ Fjärilen symboliserar med andra ord själen och satsen ”fjärilarna fanns” föregriper därmed den tragedi som utspelas i dikt ”M”.

Den fjärde strofen i dikt ”M” fortsätter: ”där eftermiddagsvilan hade varit / där det som skulle vara vila / inte gick att andas”.²⁵ Dessa tre verser skulle kunna anspela på tiden precis efter förlossningen, då raden ”där eftermiddagsvilan hade varit” knyter an till diktjagets kallande på sjuksystrarna. Det som skett vid förlossningen har drabbat diktjaget på ett sådant vis att hon knappt kan andas, än mindre vila. I de nästkommande två verserna impliceras återigen vad som inträffat: ”där det som inte skulle ge efter / gav vika”. De två verserna skulle kunna anspela på barnets liv, vilket olyckligtvis har gett efter.

Strofen fortsätter genom att återigen avbilda förlossningens mödor: ”jag skrek ut de mina / jag skrek efter de mina”.²⁶ Verserna kan tänkas gestalta den vanmakt diktjaget ställts inför då hon blivit varse den ödesdigra förlusten. Att det possessiva pronomenet står i plural skulle kunna indikera att diktjaget fött tvillingar. Detta får stöd av att diktjaget har sin spegelbild i moderjorden, som i dikt ”A” delas i de två kontinenterna Laurasien och Gondwana.

De två följande verserna verkar som ett eko av vers fjorton och femton: ”där det som inte skulle ge vika / gav vika”, vilket understryker förlusten som ofattbar, som något som inte borde ha hänt.²⁷ Strofens två avslutande verser illustrerar hur förlusten satt sina spår i diktjagets yttre: ”jag gick med mitt inuti mig utanpå / det var inte vackert”. Förlusten är därför något som diktjaget bär inom sig, men som också speglas i hennes yttre.

Den femte strofen i dikt ”M” tar vid där den förra slutade: ”det slås blicken bort ifrån”.²⁸ Versen visar på hur diktjaget bär förlusten ensam, hur de som möter henne inte vågar eller kan ta emot hennes sorg. De riktar istället blicken mot något annat.

De nästkommande två verserna skulle åter kunna knyta an till den fruktansvärda ansträngning en förlossning innebär, samtidigt som de kan ge uttryck för den ohyggliga vända diktjaget befinner sig i, då hon blivit införstådd med att hon mist sitt, eller sina, barn: ”jag förstod inte vem som ropade / tills rösten gav vika”.²⁹ Upprepandet av orden ”gav vika” från föregående strof skallar vidare även här. Hur förlustreaktionen yttrar sig fysiskt visas vidare i de tre kommande verserna: ”vaggar / vagg / vaggad av solen”. Som tidigare nämnts knyts

²⁴ Lafcadio Hearn, ”Butterflies”, i *KWAIDAN: Stories and studies of strange things*. 1904. Publicerad 2010-02-16. Hämtat från: <http://www.gutenberg.org/files/1210/1210-h/1210-h.htm#butterflies> 2014-12-27. Fjärilens symbolik är tidigare påvisad i min B-uppsats.

²⁵ Börjel, ”M”, strof 4.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Börjel, ”M”, strof 5.

²⁹ Ibid.

diktjaget här till moderjorden, som framställs i dikt "A". Att diktjaget blir "vaggad" förvandlar på sätt och vis henne själv till ett barn, vilket implicerar en skörhet hos henne. Denna skörhet förstärks av att diktjaget själv också "vaggas", vilket ger uttryck för hennes panik och handfallenhet inför den situation hon befinner sig i. Att diktjaget vaggas och blir vaggat utesluter inte att också hon vaggas någon, vilken torde vara det nyfödda, avlidna barnet. På så vis ges en smärtsam bild av hur diktjaget drabbats av förlusten och sorgen.

Den femte strofens avslutande verser skulle åter kunna gestalta ögonblicket precis efter födseln: "och jag vred mig efter / systrarna / och jag famlade / och famnandet fanns".³⁰ Traditionellt sett brukar den födande efter förlossningen få det nyfödda barnet i sina armar, vilket således skulle kunna vara vad som utspelar sig här. Att diktjaget "famlar" antyder att hon inte har kontroll över sina rörelser, vilket är logiskt med tanke på det kroppsliga sönderslitande en förlossning innebär för den födande. I ordet "famlar" inbegrips också ett trevande sökande, vilket låter förstå att det hon griper efter inte riktigt är närvarande, vilket därtill stärker tolkningen att barnet avlidit i samband med förlossningen.

Skeendet fortsätter i nästa strof: "och jag frågade inte mer / och jag famnade efter tomheten / den var inte vit".³¹ Att diktjaget försöker omfamna "tomheten" indikerar att det nyfödda barnet, som annars borde ha lagts i hennes armar, har ersatts av ett vakuum. Att tomheten inte är vit, antyder att den tvärtom är svart – vilket är sorgens färg. Strofen fortsätter: "den gick inte att andas / den följde mig inte ut". Barnet kan här sägas vara likställd med förlusten. Förlusten har drabbat diktjaget till den grad att hon har svårt att andas och samtidigt kan barnet inte andas. Således kan barnet inte heller följa med diktjaget ut från förlossningssalen.

Några verser längre ner lyder strofen: "och det var blod på handen / alla fingerblommorna slog rot".³² Handen kan tillhöra en barnmorska, som kontrollerar livmoderhalsen på diktjaget.³³ Genom den sistnämnda versen blir diktjaget som ett med naturen, vilket korresponderar med relationen mellan diktjaget och jorden. Detta görs med hjälp av att metaforen "fingerblomma", vilket är benämningen på den del av fingrarna som ger fingeravtryck, levandegörs genom att slå rot.³⁴ Bilden skulle kunna tolkas som att då

³⁰ Ibid.

³¹ Börjel, "M", strof 6.

³² Ibid.

³³ Red. Anna Åkerman, "Öppningsskedet", 1177 – *Vårdguiden*. Publicerad 2013-01-16. Hämtat från: <http://www.1177.se/Skane/Fakta-och-rad/Behandlingar/Oppningsskedet/> 2015-05-20.

³⁴ Författare ej angiven, "fingerblomma", i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/fingerblomma> 2015-05-25.

barnmorskans hand visar sig blodig efter kontrollen, reagerar diktjaget genom att gripa hårt med händerna.

De avslutande verserna i strofen pekar slutgiltigt på att barnet har avlidit i samband med förlossningen: ”och om döden var en flicka / och om döden var en flicka / skulle jag bära henne varsamt / skulle hon heta”.³⁵ Det är alltså barnet som betecknas som ”döden”, men om det hade levt så hade hon könats som flicka och därtill haft ett namn. Då skulle diktjaget ”bära henne varsamt”.

Tomheten, som diktjaget griper efter i strofens inledning, kan kopplas till en annan betydelse av ordet Ma, vilket är det japanska tecknet för passivt ockuperat utrymme.³⁶ Tecknet beskriver med andra ord ingenting som någonting och konkretiserar på så vis något abstrakt, i det här fallet förlusten. Detta tomrum exemplifieras även i den sista strofen av dikt ”A”, i vilken första versen lyder: ”Ma i gjutformen matrisen”.³⁷ Diktjagets gravida mage kan ses som passivt ockuperad, då barnet hon senare ska föda mister livet i samband med förlossningen. Hon ger med andra ord liv åt ett ingenting som är någonting; det vill säga förlusten. Precis som med fjärilarna föregriper dikt ”A”, genom att innesluta ”Ma” i havandeskapet, den förlust som senare ska drabba diktjaget. Ma förekommer också i den nästsista versen i dikt ”A”: ”eldvattnet fanns *anima*”.³⁸ Det passivt ockuperade utrymmet genljuder i ändelsen av ordet *anima*, vilket betyder själ.³⁹ På så vis korresponderar ordet anima med fjärilarna i den föregående versen. ”[D]et tunga vattnet” har här förvandlats till ”eldvattnet”; ett ord sammansatt av motsatser. Eldvatten är i äldre äventyrsromaner ofta benämningen på sprit hos ursprungsbefolkningen i Nord- och Sydamerika.⁴⁰ Sprit, som är en destruktiv dryck, har fått sitt namn av latinets ”spiritus”, vilket betyder ande.⁴¹ Eldvatten är således inte bara paradoxalt såsom ett oxymoron, utan rymmer också en innebörd som kan härledas till en inre konflikt; den mellan det kroppsligt destruktiva och det andligt

³⁵ Börjel, ”M”, strof 6.

³⁶ Derrick De Kerckhove, ”The skin of culture”, i *Critical Evolutions in Cultural theory: volume II - Theoretical Elaborations*, red. Gary Genosko, London och New York 2005, Routledge, s. 157 f. Betydelsen av ordet Ma är tidigare påvisad i min B-uppsats.

³⁷ Börjel, ”A”, strof 4.

³⁸ Ibid.

³⁹ Gudmund Smith, ”anima”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/anima> 2014-12-27. Tidigare påvisat i min B-uppsats.

⁴⁰ Författare ej angiven, ”eldvatten”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/eldvatten> 2014-12-27. Tidigare påvisat i min B-uppsats.

⁴¹ Ragnar Ohlson, ”sprit”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/sprit> 2014-12-27. Tidigare påvisat i min B-uppsats.

okroppsliga.⁴² Då eld och vatten är två oförenliga element, som tillsammans tar ut varandra, skulle eldvattnet kunna stå som en symbol för förlusten. Själsmotivet, som syns i orden ”fjärilarna”, ”eldvattnet” och ”anima”, går igen även i dikt ”M”, i vilken själen avbildas genom antalet verser per strof.⁴³ Sex av diktens sju strofer består av tjugo verser vardera, vilket motsvarar den mängd gram själen ofta påstås väga.⁴⁴

Den sista strofen i dikt ”M” tar vid där den förra slutade: ”skulle hon heta *Allena* / skulle hon heta *Ma* / som i mamma”.⁴⁵ ”*Allena*” och ”*Ma*” kan översättas till den ensamhet och det mentala och rumsliga tomrum, som förlusten av den nyfödda gett upphov till. Då diktjaget fött, men förlorat barnet, speglar ordet ”*Ma*” i sin konkretism också vad diktjaget därmed blivit: en halv *mamma*; en mor utan barn.

2.3 Barnets förlust

Eldvattnet från dikt ”A” har i dikt ”Ö” mynnat ut i en lek med orden ”eld” och ”vatten”: ”*led det eldiga vattnet / led det eldutsäckande vattnet / led det eldutsäckta vattnet / led det eldade vattnet / led det brinnande / vattnet det sjuka brinnande / vattnet*”.⁴⁶ Orden ”eld” och ”vatten” skulle kunna stå som symboler för döden, respektive livet, då eld kan ses som något destruktivt, förgörande, medan vatten är något livgivande. Verserna kan således gestalta den paradox, som uppstått då diktjaget gett liv åt döden.

Strofen fortsätter: ”namnlöst / genom hela namnlösheten”.⁴⁷ Då barnet gått miste om livet, har det också förlorat möjligheten att namnges. Verserna skulle också kunna anspela på graviditeten och den tid då diktjaget kanske ännu inte funnit ett namn för det blivande barnet. ”[N]amnlösheten” kan således syfta både på döden och på graviditeten, som kan sägas vara två motpoler – vilket eld och vatten, som föregår dessa verser, också är.

De nästkommande tre verserna lyder: ”bokstavsprövningen, förhören / prövostenarna; utmarkerna / läspljuden; gränsvärderna”.⁴⁸ Raderna skulle kunna behandla sådant som barnet, om det hade överlevt förlossningen, hade fått uppleva; språkutvecklingen med dess formande av ljud, bokstäver och ord. ”[P]rövostenarna”, vilket är benämningen på

⁴² Tidigare påvisat i min B-uppsats.

⁴³ Börjel ”M”, strof 1 – 6.

⁴⁴ Clas Svahn, ”Själen vikt är svårbestämd”, i *Dagens Nyheter*. Publicerad 2012-11-02. Hämtat från: <http://www.dn.se/livsstil/sjalens-vikt-ar-svarbestamd/> 2015-05-22.

⁴⁵ Börjel, ”M”, strof 7.

⁴⁶ Börjel, ”Ö”, strof 1.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

något som påvisar en validitet, skulle även kunna symbolisera ett tvivel hos diktjaget; har hon verkligen varit gravid, för var är barnet som bevisar detta?⁴⁹

Strofens avslutande verser lyder: ”i de plöjda kemikaliefälten / katakomberna *Neapel*”.⁵⁰ Diktjaget skulle då barnet dött kunna uppfatta sin kropp som ”obrukbar jord”. De ”plöjda kemikaliefälten” skulle således kunna vara en bild för diktjaget som infertil. Bilden återspeglar också diktjagets relation till moderjorden. ”[K]atakomberna” är således de inre organen eller livmodern. Det avslutande kursiverade ordet ”*Neapel*”, vilket kan översättas till ”Nystad”, skulle kunna symbolisera barnet.⁵¹

Den andra strofen i dikt ”Ö” inleds med orden: att andas i trianglarna / i kvadrat; bildande / och återbildande, i skav / de sina de dina”.⁵² Inom mindfulnessmeditation används ibland tekniken att ”andas i kvadrat”.⁵³ Tekniken är avsedd att verka avspännande och oroavvärande på den som utövar den. De förstnämnda verserna skulle således kunna spegla diktjagets sätt att hantera förlusten och den andnöd hon lider av i dikt ”M”. ”[B]ildande / och återbildande” kan följaktligen syfta på läkeprocessen, hur kroppen och psyket återhämtas. Verserna kan också anspela på förlustens ändlösa upprepning i diktjagets sinne. Då orden följs av ”i skav”, skulle de slutligen kunna inbegripa båda tolkningsmöjligheterna; att läkeprocessen motarbetas av diktjagets upprepande av det som hänt. Den sistnämnda versen, ”de sina de dina”, skulle kunna verka för att lösa upp gränserna mellan individer respektive grupper. Det bortgångna barnet kan således symbolisera alla barn som dött i förtid. Strofen fortsätter: ”när smärtan inte längre verkade / som motkraft”. Då den kroppsliga värken från förlossningen lindrats, slår istället det psykiska lidandet över diktjaget. Verserna skulle också kunna tolkas som att de psykiska och kroppsliga plågorna varit en motkraft till läkeprocessen.

I samma vers som ”som motkraft” följer, efter semikolon, ordet ”hotbilden” och de därpå följande verserna lyder: ”*som från ingenstans / ned i jordens underjordiska tunnlar / till de som satt gömda där från / ingenstans i*”.⁵⁴ Verserna visar på att förlusten av barnet var helt oväntad. De som är gömda under jorden symboliserar barnet, eftersom jorden är diktjaget.

⁴⁹ Författare ej angiven, ”prövosten”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/pr%C3%B6vosten> 2015-05-25.

⁵⁰ Börjel, ”Ö”, strof 1.

⁵¹ Örjan Wikander och Dick Harrison, ”Neapel”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/neapel> 2015-05-17.

⁵² Börjel, ”Ö”, strof 2.

⁵³ Patrik Elmquist och Kent-Inge Perseus, ”Mindfulness – medveten närvaro”, i *Konsten att lida mindre – en filosofisk stresshanteringsbok*, s. 12 f. Hämtat från: <http://www.elmqvistochperseus.se/Microsoft%20Word%20-%20Mindfulness%2016.pdf> 2015-05-17.

⁵⁴ Börjel, ”Ö”, strof 2.

Strofens två avslutande verser lyder: ”jorden, Jorden; spärr / spärrad; öga mot öga *inälva*”.⁵⁵ Verserna illustrerar hur barnets liv upphör utanför diktjagets kropp; då barnet kommer ut ur modern, eller passerar spärren, är dess liv tillända. Strofens slutliga ord, ”öga mot öga *inälva*” kan ge en bild av vad diktjaget ser då barnet till sist förlösts och hur hon tvingas möta förlusten. Verserna skulle också kunna ge en bild av vad barnet ser inuti magen.

Precis som avslutet i den andra strofen, kan den tredje strofen i dikt ”Ö” vara en framställning av hur livet ter sig inuti magen ur ett fosters perspektiv. Den första versen lyder: ”mörker inuti en tunn / ljus gul sfär”.⁵⁶ Den ljusgula sfären, som kontrasterar mot mörkret i versen ovan, skulle således kunna syfta på fosterhinnan. Strofen fortsätter med ”dunkel rörlighet, skuggfladder”, vilket följaktligen blir en återgivning av fosterrörelserna. Den dunkla ljussättningen fortgår i nästa vers med ordet ”mörkerskugga”, vilket följs av semikolon och ”jordens *sort*”. Den sistnämnda satsen skulle kunna avbilda de dova ljud från omvärlden som tränger in till fostret. Satsen skulle också kunna syfta på ljud från exempelvis tarmrörelser i kroppen på diktjaget, vilken som tidigare påvisats är synonym med jorden.

Verserna därpå lyder: ”världsomspinnande, tvinnande / cellsamhets trögt grumlade ljus”.⁵⁷ Orden ”världsomspinnande” och ”cellsamhets” är sammanslagningar av orden ”världsomspännande” och ”spinnande”, respektive ”cell” och ”sällsamhet”. Den första versen kan verka som en bild för hur fostrets celler bildas och sammanfogas, vilket styrks av att just ”cell” ingår i den kommande versens ”cellsamhets”. Ordet ”cell” kan också beskriva det begränsade utrymme livmodern är. Den sistnämnda versen knyter även an till det dunkla mörkret och skuggorna i de tidigare verserna. Strofens avslutande verser fortgår i ett slags halvmörker: ”om det grå och det svarta / räknas som ljus / mitt i mitt öga”. Då nyföddas pupiller är vidgade kan dessa rader syfta på barnets ögon, som därmed kan uppfattas som helt svarta.

Den sista strofen i dikt ”Ö” och därmed diktverket, skulle inledningsvis kunna vara en skildring av förlossningen ur barnets perspektiv: ”ett finger som snörats fast / runt timmerstocken nedför / Irtysj, floden / mot närmsta by”.⁵⁸ Skeendet kan vara en bild för själva utdrivningsskedet, återgivet ur det kommande barnets synvinkel. Bilden införlivar åter jorden som en spegelbild av diktjaget. På samma rad som ”mot närmsta by” följer semikolon och därefter: ”hur långt / är överlevnadslänge när / självmorden bland de överlevande / från lägren / när känslan av skuld / över att ännu vara vid liv”. Den första satsen, ”hur långt / är

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Börjel, ”Ö”, strof 3.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Börjel, ”Ö”, strof 4.

överlevnadslänge”, skulle kunna avse den tid förlossningen tar i förhållande till chanserna för barnet att överleva den. Samtidigt kan den läsas ihop med det som sedan följer och på så vis porträtteras diktjagets skuld känslor för det som hänt. Detta sker genom att diktjaget implicit liknas vid en överlevande i ett flykting-, arbets- eller koncentrationsläger. Ordet ”överlevnadslänge” är också ett eko från den tredje strofen i dikt ”M”.⁵⁹

De nästkommande två verserna fokuserar återigen barnets död och därmed dess förlust av livet: ”när en gång *inte / förenligt med livet* där”.⁶⁰ I samma vers som ”*förenligt med livet* där”, följer ”då” som knyts an till strofens avslutande tre verser: ”dammen, fiskarna / det metalliska ljuset på löven / slöt orden *aorta*”. Dessa verser skulle kunna ses som en bild för hur livet sluter sin port för den nyankomna. Vattnet, fiskarna, ljuset och löven får således symbolisera livet. Genom att livet uttalar det magiska ordet ”aorta”, frånfaller barnet. Aortan, eller stora kroppspulsådern, skulle kunna ha skadats, vilket därmed leder till den förlust diktverket behandlar.

De första fyra verserna i dikt ”M” kan anspela på slutskedet av förlossningen: ”*Ma - / jag ser / genom den öppna porten / jag trösklar*”.⁶¹ Då barnet dör i samband med förlossningen skulle barnet i viss mån kunna ses som synonym med förlusten, vilken är Ma – det passivt ockuperade utrymmet. Dessa verser skulle således kunna tolkas som uttalade av barnet, vilket håller på att tränga ut i livet.

3 Den psykiska förlusten

3.1 Det villkorade tomrummet

I den andra strofen av dikt ”A” breddas överblicken av jorden, för att i strofens femte vers omsluta hela universum - ett universum som ”utvidgar sig”.⁶² Orden går igen i den tredje strofen av dikt ”M”, där de upprepas i två på varandra följande verser.⁶³ Dessa följs av en vädjan, ”var mitt fäste i världen”, vilket målar upp en bild av ett diktjag i upplösning. Förlusten speglas som något ogripbart; som ett svindlande vakuum i vilket diktjaget söker efter något handfast, något att stödja sig mot. Med andra ord beskrivs förlusten som Ma; det passivt ockuperade utrymmet. Detta blir än mer tydligt då rymdens expansion i dikt ”A” följs av satsen ”det villkorade / tomrummet”, vilket följaktligen anspelar på det japanska tecknet

⁵⁹ Börjel, ”M”, strof 3.

⁶⁰ Börjel, ”Ö”, strof 4.

⁶¹ Börjel, ”M”, strof 1.

⁶² Börjel, ”A”, strof 2.

⁶³ Börjel, ”M”, strof 3.

Ma.⁶⁴ Att tomrummet beskrivs som villkorat kan förklaras genom att det endast finns i kontrast till det som inte är tomrum, det vill säga massa, och förlusten av barnet finns således endast i förhållande till den överlevande modern.

Den första strofen i dikt "M" inleds med ordet "Ma".⁶⁵ Ordet är kursiverat och följs i samma vers av ett tankstreck och i nästkommande vers tar ett "jag" till orda. Tankstrecket indikerar att det är "Ma" som för diktens talan. Diktjaget har ovan identifierats med moderjorden och den halva mamman och versen kan således indikera att det är hon som talar. "Ma" följt av tankstreck skulle likaväl kunna tolkas som att dikten verkar i ett tomrum, vilket får stöd av strofens 16:e vers: "det finns inget här där jag är". På så vis har diktjaget, genom den depression förlusten förorsakat henne, själv uppslukats av Ma; det ingenting som är någonting.

De nästkommande två verserna lyder: "våldet kan inte ordnas så / som dikten tänkte sig själv".⁶⁶ Eftersom diktverkets titel är MA och dikt "M" inleds med "Ma –", skulle dessa verser kunna uttrycka hur boken skriver sig själv. Detta eliminerar diktjaget och gör att verket skapas av ett tomrum – Ma. En annan möjlig tolkning är att modern, Ma, befinner sig i tomrummet, Ma, och därifrån förmedlar diktverket MA. Detta stöds av att diktjaget i strofens tionde vers undrar "hur kan jag vara där dikten är". Strofens avslutande verser lyder: "vad som finns kvar här / det är tungt / det är mycket svårt att vara i". Trots att diktjaget upplever förlusten som ett tomrum, uppfattar hon det samtidigt som "tungt" och "svårt att vara i".

Bilden av förlusten som ett passivt ockuperat utrymme förstärks i den andra strofen av dikt "M", i vilken diktjaget konstaterar att "det finns inget avstånd".⁶⁷ Bristen på distans kan, utöver rumslig, tolkas som såväl tidsbunden som känslomässig och torde syfta på förlusten. Då förlusten är ett vakuum, vilket diktjaget befinner sig i, finns det inget avstånd mellan diktjaget och förlusten. Diktjaget skulle kunna sägas vara ett med förlusten, vilket reflekteras i att båda kan benämnas "Ma".

Det passivt ockuperade utrymme förlusten är, syns även i diktverkets layout och typografi. Förlusten visar sig i de sidor som lämnats blanka, samt i de utdragna blanksteg som följer på flera av strofernas nästsista ord. På så vis har förlusten konkretiserats och gjorts visuell i bokens materialitet.

⁶⁴ Börjel, "A", strof 2.

⁶⁵ Börjel, "M", strof 1.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Börjel, "M", strof 2.

I tredje strofen av dikt "M" reflekteras tomrummet i diktjagets svårighet att benämna förlusten: "och det finns inget sagt där / och där finns inget jag vill visa".⁶⁸ Bristen på ord för att kunna beskriva förlusten blir en avbildning av förlusten i sig. I nästa strof gestaltas det passivt ockuperade utrymmet i den fjärde versen: "*ren avgrund av kärlek*".⁶⁹ Orden är kursiverade, vilket likt tidigare kursiveringar skiljer ut orden från övriga texten.

Det japanska tecknet Ma framställs, som tidigare nämnts, i den nästsista strofen av dikt "M": "och jag famnade efter tomheten".⁷⁰ Skeendet kan illustrera ett fysiskt såväl som psykiskt gripande efter det som inte finns. Ett par rader längre ner i strofen har tomrummet tagit plats i diktjagets inre: "den kväljde och vred mitt inuti mig". Därmed har diktjaget blivit ockuperat av ett intet; av den abstraktion förlusten är. Förlusten är således både inom och utom diktjaget. Att den även är utom henne understryks i de två nästkommande verserna: "i den var svårt att andas / i den räckte inte namnen fram". Genom förlusten kan det nyfödda barnet inte motta det namn diktjaget ger henne. Den hämmade respirationen framhäver att diktjaget befinner sig i ett intet, ett vakuum. De kommande verserna bekräftar att förlusten är konstant likaväl som ett tomrum: "det var ingen utväg / och ingen utväg finns / och det var inte vägen ut / och inte vägen tillbaka". Det finns med andra ord ingen återvändo från det som har hänt, eller från det förlustdepressionens gap diktjaget befinner sig i.

Ett par verser längre ner lyder strofen: "det är svart sand som sand / var svart i munnen".⁷¹ Sanden i den förstnämnda versen kan avse den sand som finns i timglas, vilket gör att sanden därav kan ses som en symbol för tiden. Då svart är sorgens färg skulle "svart sand" kunna läsas som "sorgens tid". Den sistnämnda versen kan därmed gestalta hur allt diktjaget försöker säga är färgat av den sorg hon bär på.

3.2 Ordandet och ordnandet av döden till ro

Dikt "M" är genomsyrad av diktjagets oförmåga att sätta ord på förlusten. Den första strofen, som inleds "*Ma - / jag ser / genom den öppna porten / jag trösklar*", indikerar att diktjaget är på väg in genom en öppning genom att göra ett verb av ordet tröskel.⁷² I nästa vers avbryts skeendet, då diktjaget utbrister: "nej det går inte att skriva / det kan inte skrivas". Diktjaget tycks här ligga mycket nära det författande jaget; ett intryck som förstärks av strofens tionde

⁶⁸ Börjel, "M" strof 3.

⁶⁹ Börjel, "M", strof 4.

⁷⁰ Börjel, "M", strof 6.

⁷¹ Ibid.

⁷² Börjel, "M", strof 1.

vers genom diktjagets ifrågasättande: ”hur kan jag vara där dikten är”. Därefter faller diktjaget in i dödslängtan: ”döden / döden vill jag vara / om du är / död/där”. Den tilltalade, ”du”, får antas vara det förlorade barnet. Upprepanget av ordet ”döden” förstärker den ödesdigra känslan, samtidigt som snedstreckat mellan ”död” och ”där” skapar en distans till döden, då orden därmed kan betraktas som utbytbara. ”[D]öd/där” blir ett mer svävande, undvikande sätt att uttrycka förlusten, än om det endast stått ”död”. Närmandet av porten i diktens inledning skulle kunna falla tillbaka på diktjagets önskan att ta sitt liv, då porten kan syfta på den port som vaktas av Sankte Per, det vill säga himmelriket.

Nästa vers,⁷³ som består av endast ett ord, ”soldis”, knyter återigen diktjaget till moderjorden då soldis innebär att sikten reduceras på grund av svävande partiklar, som bryter solljuset i atmosfären.⁷⁴ Diktjaget, eller moderjorden, blir således förblindad av tanken på att barnet är dött – eller ”där”.

Den andra strofen i dikt ”M” inleds med att diktjaget återigen brottas med sin oförmåga att sätta ord på det som hänt: ”det vill inte meddela sig / varje ordning blir ett ordnande av död”.⁷⁵ Verserna knyter an till föregående strofs: ”våldet kan inte ordnas så”.⁷⁶ ”[O]rdning”, som allitererar med ”ordnande”, kan läsas både i ordets ursprungliga betydelse och som *ordning*, det vill säga att ”sätta ord på”. Diktjaget upplever således språkandet, eller ordnandet, som ett makabert sätt att bearbeta förlusten. Dubbeltydigheten i ordet ”ordning” går igen i den nästkommande versen: ”men här finns ingen ordning”, vilket kan syfta på att det inte finns någon kreativ process, likaväl som på att tillvaron ter sig ostrukturerad.⁷⁷ I strofens fjärde vers uttrycker diktjaget att ordnandet inte skänker någon vila: ”inte ordnande till vila inte ordnande till ros”. Versens sista ord, ”ros”, rymmer en mångtydighet som kan syfta på såväl ägandeformen av ro, som på den nästintill oändliga symbolik växtarten ros innefattar. Rosen kan blanda annat stå för kärlek, förgänglighet och död.⁷⁸ Därtill uppfattas rosen ofta som skön för ögat, vilket kontrasteras mot dess olycksbådande törnen. På så vis rymmer rosen en bitterljuv dualism. Diktjaget upplever dels att språkandet och strukturerandet inte skänker henne någon frid och dels att det inte berör förlusten och kärleken till barnet på ett adekvat sätt. Satserna i versen hopas utan pausering, vilket de även gör i nästkommande två rader: ”jag kan inte tänka jag vet inte / var jag är jag vet inte hur jag ska”. Hopandet av

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ulla Hammarstrand, ”solrök”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/solr%C3%B6k> 2015-04-29.

⁷⁵ Börjel, ”M”, strof 2.

⁷⁶ Börjel, ”M”, strof 1.

⁷⁷ Börjel, ”M”, strof 2.

⁷⁸ Jan-Öjvind Swahn, ”rosor”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: [http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ros-\(rosen%C3%A5der\)](http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ros-(rosen%C3%A5der)) 2015-04-28.

satserna förstärker effekten av vad orden förmedlar och ger på så vis en bild av ett upprivet inre liv och ett förvirrat tillstånd hos diktjaget.

Nästkommande versrad lyder: ”läsa emblemen till sprickor” och hänger ihop med föregående vers: ”jag vet inte hur jag ska”.⁷⁹ ”[E]mblemen” skulle kunna tolkas som symboliska sinnebilder, vilka kan stå för den förlust som erfarits. Då födande ofta spricker i underlivet när de föder, och diktjaget har fött utan att få något barn, ter sig dessa bristningar som gåtfulla emblem, vilka diktjaget inte vet hur hon ska tolka. Nästa sats lyder ”eller tvinga in dem i ros”. Ros, som kan stå för kärlek, samt är en lek med ordet ”ro”, är också en äldre eufemism för menstruation, vilken uteblir vid graviditet och till dess modern slutat amma.⁸⁰ Dessutom är rosen en vanligt förekommande heraldisk bild, vilka är nära besläktade med emblemen.

Diktjaget fortsätter sin undran över hur hon ska gå till väga, hur hon ska ”läsa / de frusna bilder eller frysa [sin] kärlek / i vrede/i händerna i snön”.⁸¹ ”[D]e frusna bilderna” skulle kunna syfta på fotografier och då diktjaget har varit gravid kan de närmare bestämt syfta på stillbilder från en ultraljudsundersökning. Att diktjaget undrar hur hon ska ”läsa” dessa kan, precis som med emblemen, betyda att hon ser på dem som gåtfulla, då hon inte har något barn som bekräftar bildernas autenticitet. De frusna bilderna kan också ses som minnen från den stund förlusten inträffade, vilka inpräntats i diktjagets sinne. Att diktjaget inte vet hur hon ska ”frysa [sin] kärlek” indikerar att hon är villrådig över hur hon ska bibehålla kärleken till det bortgångna barnet. Hon vill ”frysa tiden” för att behålla de känslor hon har för barnet, men detta är problematiskt då barnet är så tätt förknippat med förlusten och sorgen. Kärleken till barnet motverkar alltså läkeprocessen. Den sistnämnda versen, ”i vrede/i händerna i snön”, förklarar att dilemmat ger upphov till ilska eller självskadebeteende. Dessa två möjligheter står i stark kontrast till varandra, då ilska betecknar utåtagerande, medan självskadebeteende är inåtriktat. Detta speglar hur förlusten är både inom och utom diktjaget.

Diktjaget uttrycker än en gång sin svårighet att bearbeta och sätta ord på förlusten i strofens tolfte vers: ”hur kan händelserna inordas”.⁸² Apatin förstärks därefter i strofens femtonde vers: ”där allt som är är oförmåga / som är tröghet, stumma ansiktsväggar”. De ”stumma ansiktsväggar[na]” blir en bild av hur diktjaget bär förlusten ensam, samtidigt som de reflekterar diktjagets egen svårighet att sätta ord på förlusten. Strofens avslutande fem

⁷⁹ Börjel, ”M”, strof 2.

⁸⁰ Jan-Öjvind Swahn, ”ros”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: [http://www.ne.se/ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ros-\(rosen%C3%A5der\)](http://www.ne.se/ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ros-(rosen%C3%A5der)) 2015-04-28.

⁸¹ Börjel, ”M”, strof 2.

⁸² Ibid.

verser fortsätter problematiserandet av att sätta förlusten på pränt, genom att diktjaget uttrycker en stark ovilja till skriften; hon ”äcklas inför ordandet / en våldshandling ordnandet / av döden till ro”. Att diktjaget uttrycker bearbetandet av förlusten som en ”våldshandling”, skulle kunna tolkas som att hon, genom att förlikas med döden känner skuld till den förlorade; att förlikandet förringar barnets död.

Den tredje strofen i dikt ”M” inleds med orden ”jag förtvivlar” och fortsätter: ”jag ligger bredvid försöken / överlevnadslänge, förbi”.⁸³ Den förstnämnda versen återspeglar den sorg diktjaget upplever och de två nästkommande verserna torde åsyfta diktjagets försök att sätta ord på densamma. Ordet ”överlevnadslänge” kan beteckna att diktjaget är så drabbad av sorgen att hon känner sig livlös. Nästkommande två verser, ”och det är inte vackert / och det är inte med ros”, skulle kunna tolkas som synonyma, då ”ros” kan stå som en symbol för det som är vackert. Dikten fortsätter: ”att lagas, att gå vidare / är ett våld jag inte orkar begära”, vilket återigen reflekterar diktjagets problematik kring bearbetandet av förlusten och liknar det vid en våldshandling. Oförmågan att ta sig förbi detta hinder får återklang i strofens kommande fyra verser: ”jag orkar inte / hur ska jag härbärgera det här / det här tillståndet / det är inte vackert”.

De två följande verserna reflekterar åter diktjagets svårighet att benämna förlusten: ”och det finns inget sagt där / och där finns inget jag vill visa”.⁸⁴ Dessa två verser korresponderar även med förlusten som ett tomrum, då det i ett tomrum finns just inget och således inget att säga eller visa. Verserna därpå lyder: ”heter det förtvivla / om jag orkar fråga / i vilken ordning / finns systrarna där”. Den första av dessa verser skulle kunna gestalta hur diktjaget försöker närma sig ett sätt att uttrycka förlusten. De tre resterande verserna ger dels uttryck för diktjagets behov av att strukturera tillvaron och dels visar de på hur sorgens utmattande inverkan hindrar diktjaget från att göra detsamma. Strofen avslutas med versen ”jag skriker in i natten”. Natten med dess mörker kan verka som en sinnebild av sorgen, medan skriket ger uttryck för diktjagets upprivna tillstånd.

Den fjärde strofen i dikt ”M” inleds med ordet ”slår”,⁸⁵ vilket ytterligare befäster bilden av diktjagets desperation inför det som hänt, samtidigt som det knyter an till föregående strofs ”att lagas, att gå vidare / är ett våld jag inte orkar begära”.⁸⁶ Att diktjaget ”slår” antyder därmed att hon håller på att bearbeta förlusten.

⁸³ Börjel, ”M”, strof 3.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Börjel, ”M”, strof 4.

⁸⁶ Börjel, ”M”, strof 3.

Nästa vers implicerar en tvångsmässighet hos diktjaget, då hon ”rabblar alla namnen”.⁸⁷ Namnen diktjaget mässar skulle kunna vara avsedda för det nu döda barnet. Att diktjaget ”rabblar” dessa kan ses som ett försök att i tanken hålla barnet vid liv. Rabblandet kan också härledas till diktjagets behov av att strukturera tillvaron; av att ordna döden till ro. Nästa vers knyter an till den avslutande raden i den föregående strofen; ”jag skriker in i natten” har här blivit ”jag skriker i nattens ros”. Eftersom det mångfacetterade ordet ”ros” kan syfta på såväl vila, som på en dualistisk spänning mellan det vackert kärleksfulla och det bittert förgängliga, manar ordet till en sammanläsning av dessa betydelsemöjligheter.

Diktjaget faller i den femte strofen av dikt ”M” in i ett slags mantra: ”vaggad av solen, lagd / i orden i en gammal sång *ro / in i oro / ro oro in i ro / ro i ro mot oro / ro oros ros i ro / ro ro i oro / oros ros* slöt orden”.⁸⁸ Verserna verkar illustrera hur diktjaget pendlar mellan ro och oro, ett pendlande som förstärks av att diktjaget blir ”vaggad av solen” och av den dualistiska spänningen i ordet ros. Hur diktjaget än försöker uttrycka förlusten kommer det som hänt aldrig att förändras därigenom. Detta gestaltas i diktens nästsista strof: ”och inte vägen tillbaka / genom ett svarande”.⁸⁹ Inga svar kommer någonsin ändra det som hänt.

I och med fjärde strofens fjärde versrad byter dikt ”M” tempus, från presens till förlustens imperfekt: ”vid gränsen steg i mitt / slungade mig / slog söndrade mitt inuti mig”.⁹⁰ Diktjaget faller därigenom tillbaka till det ögonblick då förlusten inträffade, vilket visar på att förlusten är något som följer med diktjaget och upprepas om och om igen inför hennes inre blick.

3.3 Det som hände det hände och hände

I den första dikten, ”A”, följer i andra strofen på samma versrad som ”tomrummet” ordet ”spärrat”, vilket i de nästkommande verserna följs av ”i tiden, vriden i / människomåttet jordens”.⁹¹ Förlusten, som gestaltas av tomrummet, är i tiden stillastående, vilket gör att förlustreaktionen hos diktjaget hindras från att avta. Förlusten är ständigt närvarande och bearbetningen av den går endast runt i cirklar, utan att leda någon vart. Hur diktjaget än vänder och vrider på det inträffade, kan hon varken förstå, acceptera eller gå vidare.

⁸⁷ Börjel, ”M”, strof 4.

⁸⁸ Börjel, ”M”, strof 5.

⁸⁹ Börjel, ”M”, strof 6.

⁹⁰ Börjel, ”M”, strof 4.

⁹¹ Börjel, ”A”, strof 2.

Inom geologin mäts tiden i megaanni, miljoner år, vilket förkortas Ma.⁹² Det mångfacetterade ordet Ma kan således appliceras även här, då megaanni är ett ”människomått”, vilket betecknar en, för den enskilda individen, oöverskådlig tidsmassa. Diktjaget upplever således den tid hon befunnit sig i sorgprocessen både som en evighet och som orörlig.

Strofen fortsätter i kursivt: ”*ensamhet, tomhet, jordens / övergivna ensamman vanvett*”.⁹³ Planeten ikläds mänskliga drag och speglar på så vis det psykiska sönderfallet hos diktjaget, likaväl som det befäster bilden av jorden som Ma; krigs- moder- och jordgudinnan. Då diktjaget befinner sig i förlustdepressionens tomrum, avskild från tidens gång, ältandes den ödesdigra förlusten, beskrivs hon som ensam, övergiven och vanvettig. Detta sker genom att hennes ego projiceras på jorden.

Den sista versen i strofen lyder ”tiden, människoeran *antropocen*”.⁹⁴ Orden har genom den föregående versen fyllts av en ödesdiger, karg vettlöshet. Tiden är en ändlös loop i vilken människan fåfängt klamrar sig fast. Versen kan följaktligen återspegla diktjagets ältande.

Diktjaget fortsätter att återuppleva födseln och förlusten i den tredje strofen av dikt ”A”, som inleds med versen ”adrenalin, adrenalin fanns”.⁹⁵ Utsöndrandet av adrenalin kan beteckna att diktjaget drabbats av svår ångest, vilket kan aktivera binjuremärgen som producerar adrenalin.⁹⁶ Att adrenalinet benämns två gånger på varandra förstärker intrycket av diktjagets ältande, vilket också manifesteras i de kommande verserna: ”virvlar, virvlar / vintergatans / spiralstruktur, giftvirvlarna fanns”. Den upprepade cirkulära rörelsen från strofen innan, ”vriden i / människomåttet”, spinner således vidare i den här strofen och ”vintergatans / spiralstruktur” blir en förlängning av moderjorden och därmed diktjaget och hennes upprepade tankemönster.

Det upprepade tankemönstret förstärks i de två kommande verserna: ”ekorrhjulen, möbiusbandens / som hände, det hände och hände”.⁹⁷ ”[E]korrhjulen”, som är en bild för ändlös upprepning utan mening, kompletteras av ”möbiusbandens”, vilket är en

⁹² Olof Bager, ”megaanni”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/megaanni> 2014-12-17. Tidigare påvisat i min B-uppsats.

⁹³ Börjel, ”A”, strof 2.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Börjel, ”A”, strof 3.

⁹⁶ Jan-Otto Ottosson, ”ångest”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/%C3%A5ngest> 2015-05-11.

⁹⁷ Börjel, ”A”, strof 3.

remsa där ena sidan vridits ett halvt varv, för att sedan möta andra sidan.⁹⁸ Det är med andra ord ensidigt och kan liknas vid en evighetssymbol. Den kursiverade versen är ett direkt citat från Birgitta Trotzigs roman *Sjukdomen* och står även citerat i inledningen av *MA*. Genom citatet förs en annan röst in i dikten, som med hjälp av kursiveringen får ett tonläge skilt från övriga texten.⁹⁹ Således kan samtliga av dikternas kursiverade ord läsas med en annan ton. Hopningen av ordet ”hände” ger känslan av att det som hände, fortsätter hända i all oändlighet.¹⁰⁰ Att läsaren redan bekantats med citatet i bokens inledning framkallar också ett slags eko inom verket.

Det ”*som hände*” roterar i de nästkommande verserna in i ett växlande skimmer: ”mönsterljus, lysande gallerljusa / där ögonljuset bröts i prisma”.¹⁰¹ Ljusets brytning blir en återspeglning av delandet av kontinenterna, från de två första stroferna, vilket förtydligas med hjälp av slutstavelsen i *prisma*.¹⁰²

Strofens två sista verser lyder: ”där blodhunden / vars öga brustit *insomnia*”.¹⁰³ Strofen fokuserar här ett ensamt hundöga, vilket får representera diktjagets härjade yttre. Blodsprängda ögon kan orsakas på grund av brist på sömn.¹⁰⁴ Det brustna ögat blir ännu ett led i reflektionen av jordens söndersprickande. *Insomnia*, eller sömnlöshet, kan bland annat uppstå som en reaktion på sorg eller depression, vilket således kan ses som ett mentalt söndersprickande hos diktjaget. Blodhunden blir alltså en sinnebild för det sorgdrabbade diktjaget och giftvirvlarna skulle slutligen kunna tolkas som ältandets destruktiva kraft, vilken håller diktjaget sömnlös.

Diktjaget, som genom hela dikt ”A” varit osynligt, åskådliggörs i diktens sista vers med orden ”jag vänder mig om”.¹⁰⁵ Meningen går att tolka på flera sätt. En möjlighet är att diktjaget vänder sig bort från förlusten och riktar blicken mot något nytt. En annan tänkbar tolkning är att diktjaget, så att säga, ”vrider tillbaka klockan” och börjar om dikten och ältandet igen. Versen skulle också kunna knyta an till den föregående strofens ”*insomnia*” och illustrerar således hur diktjaget vänder och vrider på sig i sängen. Dikt ”A” är, fram till och

⁹⁸ Ulf Persson, ”Möbiusband”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/m%C3%B6biusband> 2014-12-21.

Tidigare påvisat i min B-uppsats.

⁹⁹ Tidigare påvisat i min B-uppsats.

¹⁰⁰ Elleström, s. 31.

¹⁰¹ Börjel, ”A”, strof 3.

¹⁰² Tidigare påvisat i min B-uppsats.

¹⁰³ Börjel, ”A”, strof 3.

¹⁰⁴ Jörgen Malmquist och David H. Ingvar, ”sömnlöshet”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från:

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/s%C3%B6mnl%C3%B6shet> 2014-12-22. Tidigare påvisat i min B-uppsats.

¹⁰⁵ Börjel, ”A”, strof 4.

med då diktjaget uppträder, skriven i imperfekt. Det finns därmed en viss distans mellan diktjaget och det dikten tidigare behandlat. Tempusskiftet skulle kunna symbolisera hur förlusten inte bara verkar i det förgångna, utan är något som diktjaget bär med sig även i presens. Detta förstärks av att det i ”jag vänder mig om” finns en rörelse som förbinder versen med tredje strofens roterande, evigt upprepande motiv.

I den andra strofen i dikt ”M” står det: ”hur kan händelserna [...] / länkas i det fortsatta där natten / är mitt enda sätt att blunda”.¹⁰⁶ Även dessa verser kan knytas till ältandet och sömnlösheten i dikt ”A”. Att händelserna, det vill säga förlusten, ”länkas i det fortsatta” exemplifierar diktjagets upprepade tankemönster och svårighet att släppa taget om det som hänt: det som hänt fortsätter att hända i diktjagets medvetande. Förlusten har tagit över diktjagets tankevärld till den grad att den till och med ersatt sömnen. Då natten är diktjagets ”enda sätt att blunda” kopplas diktjaget återigen till moderjorden, emedan natten bildligt uttryckt kan ses som jordens vis att sluta ögonen.

Att förlusten ständigt upprepas i diktjagets sinne speglas, som tidigare nämnts, i den fjärde strofen i dikt ”M”, i vilken diktjaget faller från presens till imperfekt och på så vis återupplever det som hänt, det som fanns.¹⁰⁷ Att det som hänt fortfarande påverkar diktjaget som om det händer i detta nu, blir extra tydligt i strof fem: ”och jag stod ensam kvar/ och jag står kvar/ och jag vred mig om / och jag vrider mig om / och jag vred mig efter / systrarna”.¹⁰⁸ I och med tempusskiftningarna suddas gränsen mellan då och nu ut. Att diktjaget ”står kvar” skulle kunna innebära att hon är fast i förlusten. Diktjagets roterande rörelse speglar den återupplevelse av förlusten, som sker i hennes inre. Förlusten av barnet har således även berövat diktjaget hennes uppfattning av tid.

Då dikt ”M” både börjar och slutar med ordet ”Ma” cementeras slutligen förlusten, som en evig loop. Där dikten slutar börjar den om igen, likt en alkemins självförtärande orm.

¹⁰⁶ Börjel, ”M”, strof 2.

¹⁰⁷ Börjel, ”M”, strof 4.

¹⁰⁸ Börjel, ”M”, strof 5.

5 Avslutande diskussion

Genom att med hjälp av nykritikens närläsningssmetod analysera dikterna "A", "M" och "Ö" i Ida Börjels diktverk *MA*, har syftet med den här uppsatsen varit att belysa hur förlusten gestaltas i de tre dikterna. Genom att lyfta fram dikternas centrala motiv och visa på hur dessa genomsyrar innehållet såväl som formen, har jag åskådliggjort hur textens alla delar pekar mot förlusten av ett barn.

Inledningsvis gestaltas förlusten rent fysiskt i hur jorden, som kan likställas med diktjaget, bryts sönder. Bilden ger dels uttryck för den kroppsliga metamorfos en graviditet innebär och dels beskriver den förlossningens oerhörda kraft. Slutligen skulle kontinentalförskjutningen kunna verka som en bild för diktjagets psykiska sammanbrott. Sönderbrytandet speglas i hur radbrytningarna delar upp satserna, vilket också gör att varje ord läses med samma medvetenhet. Dikt "A" upprepar gång på gång ordet "fanns", vilket indikerar att det som beskrivs är förgånget, förlorat.

Diktjaget, som i dikt "A" inte framträder förrän i diktens sista vers, är i dikt "M" oavbrutet närvarande. Till skillnad från "A" och "Ö" är stroforna i dikt "M" placerade på vänstersidorna, medan högersidorna lämnats blanka. Dikten är till en början skriven i presens; det som sker, sker nu. Vid diktens mitt slungas diktjaget in i dåtid och bilden av en fruktansvärt skoningslös förlossning målas upp. I och med förlossningen frånfaller det nya livet och förlusten är ett faktum. Förlusten drabbar diktjaget fysiskt, då barnet hon skulle ha fått i sina armar ersätts av ett tomrum.

I dikt "Ö" framställs förlusten ur barnets perspektiv; hur tryggheten i moderns mage går förlorad då förlossningen sätts igång. Dikten beskriver hjärtskärande hur livet avvisar den nyfödda; hur livet upphör i den stund det blir till.

Dikt "M" skildrar intensivt diktjagets förlust och hennes försök att bearbeta den. Att dikten är placerad mittemellan dikt "A" och dikt "Ö" speglar hur diktjaget är den punkt som förenar jorden med barnet. Det är i henne allting sammanstrålar och det är i henne förlusten uppstår. Förlusten avbildas likt ett vakuum; ett fysiskt såväl som psykiskt tomrum, vilket diktjaget försöker fylla med ord. Genom språkandet vill diktjaget sätta ord på det som skett; skapa mening i meningslösheten och därmed hitta en fast punkt i tillvaron. Språkandet resulterar dock endast i oförmåga, då inga ord kan beskriva den sorg hon drabbats av.

Eftersom förlusten projiceras på jorden skapas en bild av hur ogripbar förlusten ter sig för diktjaget. Förlusten och sorgen omfattar hela hennes universum. Samtidigt sätts den personliga förlusten i kontrast till allt det lidande som förekommer världen över.

Moderns försök att ge utlopp för den sorg förlusten av barnet förorsakat henne resulterar i att förlusten ständigt återupprepas för hennes inre seende. Ältandet gestaltas genom de ändlöst upprepande motiven i dikt "A" och tempusskiftningarna i dikt "M", men även i hur dikterna lånar ord och fraser från varandra. På så sätt skapas drömlika, sinnesförvirrade ekon inom diktverket. UpprepanDET illustrerar hur diktjaget oupphörligt lever med förlusten, hur förlusten inte är något som endast inträffar vid en tidpunkt, utan är ständigt pågående.

Dikterna går från att i "A" överblicka jorden i dess ensamma omloppsbana till att i "M" fokusera diktjaget, en förtvivlat uppriven moder, för att i "Ö" slutligen tränga in människokroppen och, i sin mest extrema närbild, inrikta sig på fostercellernas utveckling.

Då det nyfödda barnet dör i samband med förlossningen skapas bilden av hur diktjaget föder ett tomrum; ett tomrum som modern, i och med barnets död, träder in i. Förlusten som ett tomrum, eller ett passivt ockuperat utrymme, är ett motiv som genomsyrar alla tre dikterna. I den första dikten gestaltas detta genom det expanderande universum som jorden svävar i, men även som något som passivt ockuperar havandeskapet i diktens slutstrof. Tomrummet visar sig i dikt "M" genom diktjagets oförmåga att sätta ord på förlusten. Bristen på ord blir i sig en avbildning av det tomrum förlusten införlivat i henne. Tillika har tomrummet, genom diktens först ord, "Ma", tagit den i besittning. Dikten i sig skulle således kunna betraktas som ett tomrum, vilket diktjaget fyllt med ord i ett försök att benämna förlusten. I dikt "Ö" uppstår tomrummet som ett resultat av sammanfogandet av eld och vatten, vilka i sin sammansättning tar ut varandra.

Ma, det japanska tecknet för passivt ockuperat utrymme, konkretiseras i dikternas utformning och syns således både i de blanka sidorna och i de typografiska hålrummen. Ma betecknar förlusten, samtidigt som det titulerar jorden och modern i form av en gudinna. Ordet Ma knyts till modern och förlusten i dubbel bemärkelse, då det även är halva ordet mamma. Modern är, på grund av förlusten, Ma – en halv mamma. Det mångfacetterade ordet kan slutligen beskriva förlustens oändliga tidsrymd; megaanni.

Genom min analys har jag visat hur dikternas innehåll är oundgängligt för formen och tvärtom. Dikterna beskriver en fruktansvärd tragedi, som genom sitt uttryck belyser den inre, såväl som den yttre världens utsatthet. De verkar och berör på ett djupt personligt plan, samtidigt som de suddar ut gränsen mellan det personliga och det universella.

Käll- och litteraturförteckning

Primärlitteratur:

Börjel, Ida, MA, Stockholm 2014, Albert Bonniers Förlag.

Sekundärlitteratur:

Brooks, Cleanth "Den förvanskande parafrasen", ur *The Well Wrought Urn*, (1947), i *Modern litteraturteori – Från rysk formalism till dekonstruktion, del 1*, red. Claes Entzenberg och Cecilia Hansson, Lund 2009, Studentlitteratur.

Brooks, Cleanth, "Den formalistiska kritikern", (1951), i *Modern litteraturteori – Från rysk formalism till dekonstruktion, del 1*, red. Claes Entzenberg och Cecilia Hansson, Lund 2009, Studentlitteratur.

Brooks, Cleanth, "Vad förmedlar poesin?", ur *The Well Wrought Urn*, (1947), i *Modern litteraturteori – Från rysk formalism till dekonstruktion, del 1*, red. Claes Entzenberg och Cecilia Hansson.

Elleström, Lars, *Lyrikanalys – en introduktion*, Lund 2006, Studentlitteratur.

Kerckhove, Derrick De, "The skin of culture", i *Critical Evolutions in Cultural theory: volume II - Theoretical Elaborations*, red. Gary Genosko, London och New York 2005, Routledge.

Ljung, Per Erik, "Nykritik", i *Modern litteraturteori – Från rysk formalism till dekonstruktion, del 1*, red. Claes Entzenberg och Cecilia Hansson, Lund 2009, Studentlitteratur.

Richards, I A, "Inbillningen", ur *Principles of Literary Criticism*, (1924), i *Modern litteraturteori – Från rysk formalism till dekonstruktion, del 1*, red. Claes Entzenberg och Cecilia Hansson, Lund 2009, Studentlitteratur.

Tenngart, Paul, *Litteraturteori*, 2:a upplagan Malmö 2010, Gleerups Utbildning AB.

Elektroniska källor:

Bager, Olof, ”megaanni”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/megaanni> 2014-12-17.

Dahrén, Börje, ”Laurasien”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/laurasien> 2014-12-16.

Dahrén, Börje, ”Pangea”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/pangea> 2014-12-16.

Elmqvist, Patrik och Kent-Inge Perseius, ”Mindfulness – medveten närvaro”, i *Konsten att lida mindre – en filosofisk stresshanteringsbok*, s. 12 f. Hämtat från: <http://www.elmqvistochperseius.se/Microsoft%20Word%20-%20Mindfulness%2016.pdf> 2015-05-17.

Hammarstrand, Ulla, ”solrök”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/solr%C3%B6k> 2015-04-29.

Hearn, Lafcadio, ”Butterflies”, i *KWAIDAN: Stories and studies of strange things*. 1904. Publicerad 2010-02-16. Hämtat från: <http://www.gutenberg.org/files/1210/1210-h/1210-h.htm#butterflies> 2014-12-27.

Malmquist, Jörgen och David H. Ingvar, ”sömlöshet”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/s%C3%B6ml%C3%B6shet> 2014-12-22.

Ohlson, Ragnar, ”sprit”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/sprit> 2014-12-27.

¹ Börjel, strof 4.

Ottosson, Jan-Otto, ”ångest”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från:

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/%C3%A5ngest>
2015-05-11.

Persson, Ulf ”Möbiusband”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från:

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/m%C3%B6biusband> 2014-12-21.

Roos, Paavo, ”Ma”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från:

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/ma> 2014-12-17.

Rose, Joanna, ”Möt Paul Crutzen – Hela livet i hetluften”, i *Forskning & framsteg*. Publicerad 2009-04-01. Hämtat från: <http://fof.se/tidning/2009/3/mot-paul-crutzen-hela-livet-i-hetluften>
2014-12-20.

Smith, Gudmund, ”anima”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat

från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/anima> 2014-12-27.

Ståhlberg, Ulf och Stig J. Hedén, ”matris”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från:

[http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/matris-\(2\)](http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/matris-(2)) 2014-12-26.

Svahn, Clas, ”Själens vikt är svårbestämd”, i *Dagens Nyheter*. Publicerad 2012-11-02. Hämtat

från: <http://www.dn.se/livsstil/sjalens-vikt-ar-svarbestamd/> 2015-05-22.

Swahn, Jan-Öjvind, ”ros” och ”rosor”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet.
Hämtat från: [http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/ros-\(rosen%C3%A5der\)](http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/ros-(rosen%C3%A5der)) 2015-04-28.

Wikander, Örjan och Dick Harrison, ”Neapel”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/neapel> 2015-05-17.

Red. Åkerman, Anna, ”Öppningsskedet”, i *1177 – Vårdguiden*. Publicerad 2013-01-16.
Hämtat från: <http://www.1177.se/Skane/Fakta-och-rad/Behandlingar/Oppningsskedet/> 2015-05-20.

Författare ej angiven, ”eldvatten”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet.
Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/eldvatten> 2014-12-27.

Författare ej angiven, ”fingerblomma”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet.
Hämtat från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/fingerblomma> 2015-05-25.

Författare ej angiven, ”prövosten”, i *Nationalencyklopedin*. Publiceringsdatum ej angivet.
Hämtat från:
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/pr%C3%B6vosten> 2015-05-25.

Appendix

A

[strof 1]

Jorden; moderjorden
fanns, Pangaea
fanns och Gondwana
bröts ur Pangaea
ur Pangaea *Laurasien*

[strof 2]

ur Pangaea Laurasien
Ma det hela bröts i delar
Pangaea fanns
och Gondwana bröts ur Pangaea
universum utvidgar sig
det villkorade
tomrummet, spärrat
i tiden, vriden i
människomåttet *jordens*
ensamhet, tomhet, jordens
övergivna ensamma vanvett
tiden, människoeran *antropocen*

[strof 3]

adrenalinet, adrenalinet fanns
virvlar, virvlar
vintergatans
spiralstruktur, giftvirvlarna fanns
ekorrhjulen, möbiusbandens
som hände, det hände och hände
mönsterljus, lysande gallerljusa
där ögonljuset bröts i prisma
där blodhunden

vars öga brustit insomnia

[strof 4]

Ma i gjutformen matrisen
i moderdjuret moderträdet
fjärilarna fanns, det tunga vattnet
eldvattnet fanns *anima*
jag vänder mig om

M

[strof 1]

Ma –

jag ser
genom den öppna porten
jag trösklar
nej det går inte att skriva
det kan inte skrivas
jag kan inte
jag kan inte
det ska inte gå att skriva
hur kan jag vara där dikten är
döden
döden vill jag vara
om du är
död/där
soldis
det finns inget här där jag är
våldet kan inte ordnas så
som dikten tänkte sig själv
vad som finns kvar här
det är tungt
det är mycket svårt att vara i

[strof 2]

det vill inte meddela sig
varje ordning blir ett ordnande av död
men här finns ingen ordning
inte ordnande till vila inte ordnade till ros
jag kan inte tänka jag vet inte
var jag är jag vet inte hur jag ska
läsa emblemen till sprickor
eller tvinga in dem i ros, läsa
de frusna bilderna eller frysa min kärlek
i vrede/i händerna i snön
det finns inget avstånd
hur kan händelserna inordas
länkas i det fortsatta där natten
är mitt enda sätt att blunda
där allt som är är oförmåga
som är tröghet, stumma ansiktsväggar
jag vill inte skriva det här
vill inte förmå mig att skriva
jag äcklas inför ordandet
en våldshandling ordnandet
av döden till ro

[strof 3]

jag förtvivlar
jag ligger bredvid försöken
överlevnadslänge, förbi
och det är inte vackert
och det är inte med ros
att lagas, att gå vidare
är ett våld jag inte orkar begära
jag orkar inte
hur ska jag härbärgera det här
det här tillståndet

det är inte vackert
och det finns inget sagt där
och där finns inget jag vill säga
heter det förtvivla
om jag orkar fråga
i vilken ordning
finns systrarna där
universum utvidgar sig
universum utvidgar sig
var mitt fäste i världen
jag skriker in i natten

[strof 4]

slår
jag rabblar alla namnen
jag skriker i nattens ros
vid gränsen steg i mitt
slungade mig
slog söndrade mitt inuti mig
och jag ropade
efter systrarna där
slakten hade varit
där mörkret hade varit
där eftermiddagsvilan hade varit
där det som skulle vara vila
inte gick att andas
där det som inte skulle ge efter
gav vika
jag skrek ut de mina
jag skrek efter de mina
där det som inte skulle ge vika
gav vika
jag med mitt inuti mig utanpå
det var inte vackert

[strof 5]

det slås blicken bort ifrån
jag förstod inte vem som ropade
tills rösten gav vika
ren avgrund av kärlek vaggar
vagga
vaggad av solen, lagd
i orden i en gammal sång *ro*
in i oro
ro oro in i ro
ro i ro mot oro
ro oros ros i ro
ro ro i oro
oros ros slöt orden
och jag stod ensam kvar
och jag står kvar
och jag vred mig om
och jag vrider mig om
och jag vred mig efter
systrarna
och jag famlade
och famnandet fanns

[strof 6]

och jag frågade inte mer
och jag famnade efter tomheten
den var inte vit
den gick inte att andas
den följde mig inte ut
den kväljde och vred mitt inuti mig
i den var svårt att andas
i den räckte inte namnen fram
det var ingen utväg
och ingen utväg finns

och det var inte vägen ut
och inte vägen tillbaka
genom ett svarande
det är svart sand som sand
var svart i munnen
och det var blod på handen
alla fingerblommorna slog rot
och om döden var en flicka
och om döden var en flicka
skulle jag bära henne varsamt
skulle hon heta

[strof 7]

skulle hon heta *Allena*
skulle hon heta *Ma*
som i mamma

Ö

[strof 1]

led det eldiga vattnet
led det eldutsläckande vattnet
led det eldutsläckta vattnet
led det eldade vattnet
led det brinnande
vattnet det sjuka brinnande
vattnet namnlöst
genom hela namnlösheten
bokstavsprövningen, förhören
prövostenarna; utmarkerna
läspljuden; gränsvärdena
i de plöjda kemikaliefälten
katakomberna *Neapel*

[strof 2]

att andas i triangelarna
i kvadrat; bildande
och återbildande, i skav
de sina de dina
när smärtan inte längre verkade
som motkraft; hotbilden
som från ingenstans
ned i jordens underjordiska tunnlar
till de som satt gömda där från
ingenstans i
jorden, Jorden; spärr
spärrad; öga mot öga *inälva*

[strof 3]

mörker inuti en tunn
ljus gul sfär
dunkel rörlighet, skuggfladder
mörkerskugga; jordens *sorl*
världsomspinnande, tvinnande
cellsamhets trögt grumlade ljus
om det grå och det svarta
räknas som ljus
mitt i mitt öga

[strof 4]

ett finger som snörats fast
runt timmerstocken nedför
Irtysj, floden
mot närmsta by; hur långt
är överlevnadslänge när
självorden bland de överlevande
från lägren
när känslan av skuld

över att ännu vara vid liv
när en gång *inte*
förenligt med livet där, då
dammen, fiskarna
det metalliska ljuset på löven
slöt orden *aorta*